

Ганна ДЗИГОВСЬКА
аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ,
ВЧИНЕНЕ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ
СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ**

Кожен день наша держава стикається з варварською воєнною агресією з боку сусідньої терористичної країни. У таких умовах постає нагальна потреба у забезпеченні воєнної безпеки України [3, с. 81].

Як відомо, воєнна безпека – доволі широка категорія, що містить захищеність цілого ряду національних інтересів від загроз воєнного характеру. Зокрема, під загрозами, відповідно до п. 6 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», варто розуміти явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [1].

Найбільш важливі соціальні цінності поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність. З огляду на це, надійний захист цих цінностей від деліктів, що посягають на воєнну безпеку, неможливий без ефективного кримінально-правового законодавства. До кримінальних правопорушень, що заподіюють шкоду воєнній безпеці України, також належать: викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Родовим об'єктом цього кримінального правопорушення виступає встановлений порядок несення військової служби, порушення якого, очевидно, негативно впливає на воєнну безпеку.

Лише у період з 2024 по 2025 рік в Україні було засуджено 27 осіб за вчинення злочину, передбаченого ст. 410 КК України [2]. Відповідні невтішні статистичні показники демонструють необхідність активізації роботи загальних та спеціальних суб'єктів у напрямі протидії деліктам у вигляді викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Зокрема, на особливу увагу заслуговує робота щодо боротьби саме із заволодінням військовим майном, вчинене військовослужбовцем шляхом зловживання службовим становищем, адже такий спосіб вчинення делікту свідчить про його стійку антисоціальну поведінку.

Одним із найбільш ефективних способів протидії деліктам є модернізація закону про кримінальну відповідальність. У даному контексті важливо враховувати досвід зарубіжних держав, що дозволяє швидко та ефективно виробити новели законодавства. Проаналізуємо досвід окремих держав в частині законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за вказаний акт протиправної поведінки.

Стаття 371 Кримінального кодексу Республіки Вірменія 2003 р. (далі – КК Республіки Вірменія 2003 р.) мала назву «Привласнення або розтрата військового майна». Дана норма була диференційована на три частини. У ч. 1 зазначалося наступне:

«1. Привласнення або розтрата форменого однострою або предметів військового спорядження, або іншого військового майна, виданого військовослужбовцю для особистого користування, - карається штрафом до 200-кратної мінімальної заробітної плати, або направленням до дисциплінарного батальйону на строк до одного року, або позбавленням волі на строк до двох років» [5].

За своїм змістом запропонована норма має певні схожі риси з ч. 1 та ч. 2 ст. 410 КК України. Водночас, у нормі КК Республіки Вірменія 2003 р. є наступні відмінності:

- конкретизоване майно у вигляді форменого однострою або предметів військового спорядження;
- не вказані способи вчинення делікту;

– наявні альтернативні види покарання.

Вважаємо, що окремі способи вчинення делікту не розглядалися законодавцем Республіки Вірменія в якості кваліфікуючих ознак злочину, а це могло призводити до того, що більш антисоціально налаштовані громадяни притягалися до такої ж відповідальності, як і решта суб'єктів злочину, адже, як було зазначено вище, заволодіння військовим майном, вчинене військовослужбовцем шляхом зловживання службовим становищем, несе підвищений рівень суспільної небезпеки.

У ч. 2 названої норми КК Республіки Вірменія 2003 р. зазначалось: «Розтрата або привласнення зброї чи боєприпасів – карається направленням до дисциплінарного батальйону на строк від 1 до 3 років або позбавленням волі на строк від 1 до 5 років» [5].

Без сумніву, незаконне заволодіння вказаними предметами, порівняно з тими, що були описані у ч. 1 ст. 371 КК Республіки Вірменія 2003 р., несе підвищений рівень суспільної небезпеки. Нагадаємо, у ст. 410 КК України законодавець не диференціює предмети злочину на менш або більш суспільно небезпечні. Можливо, описаний вище досвід Республіки Вірменія доречно спроектувати у зміст ст. 410 КК України.

У санкції ч. 3 ст. 371 КК Республіки Вірменія 2003 р. було передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від 3 до 8 років за вчинення діянь, згаданих у ч.ч. 1 або 2 цієї норми, в умовах дії правового режиму воєнного стану, війни або у бойовій обстановці [5].

Ця норма мала схожі риси з положеннями ч. 4 ст. 410 КК України. Утім, на відміну від вітчизняної статті закону про кримінальну відповідальність, у запропонованій нормі менш суворий максимальний розмір покарання у вигляді позбавлення волі, що, на нашу думку, є дискусійним рішенням з огляду на високі ризики для воєнної безпеки держави.

У липні 2022 р. набрав чинності новий закон про кримінальну відповідальність Республіки Вірменія (далі – КК Республіки Вірменія). У даному документі на особливу увагу з огляду на предмет нашого дослідження заслуговують положення ст. 536 «Крадіжка довіреного військового майна». У ч. 1 цієї норми задекларовано: «Крадіжка однострою, предметів військового екіпірування або іншого військового майна, переданого військовослужбовцю, тобто фактично або законно наданого у його розпорядження, володіння або користування для особистого або службового користування, якщо намір викрасти таке майно виник після отримання на законних підставах, - карається штрафом у розмірі від 10 до 30 мінімальних заробітних плат, або направленням до дисциплінарного батальйону на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років» [6].

Очевидно, що ч. 1 ст. 536 КК Республіки Вірменія базується на положеннях ч. 1 ст. 371 КК Республіки Вірменія 2003 р. Водночас, у новій нормі караним є лише таке діяння, як викрадення, тоді як привласнення не відноситься до числа деліктів. На нашу думку, така новела є доволі дискусійною, адже відтепер об'єктивна сторона згаданого злочину не охоплює ряд тотожних за ступенем небезпеки деліктів.

Варто зазначити, що ч.ч. 2-3 ст. 536 КК Республіки Вірменія також мають ряд спільних рис із проаналізованими вище ч.ч. 2-3 ст. ст. 371 КК Республіки Вірменія 2003 р. Основна відмінність нових норм полягає у віднесенні до числа деліктів виключно таких діянь як викрадення військового майна та підвищенням тривалості мінімального покарання у вигляді позбавлення волі до двох та чотирьох років відповідно [6].

Таким чином, законодавець Республіки Вірменія не розглядає заволодіння військовим майном, вчинене військовослужбовцем шляхом зловживання службовим становищем, в якості більш суспільно небезпечного делікту порівняно з викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства. Водночас, цікавим вбачається досвід цієї держави в частині диференціації предметів даного злочину на менш або більш суспільно небезпечні (шляхом віднесення діяння у вигляді незаконного заволодіння окремих із них до числа кваліфікуючих ознак злочину).

Розглянувши КК Грузії [7] та Азербайджанської Республіки [4] нами встановлено, що законодавці цих держав не виокремлюють діяння у вигляді викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем в окремий склад кримінального правопорушення. Відповідний факт створює потребу у подальшому аналізі підстав та принципів криміналізації зазначених діянь.

Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз підстав та принципів

криміналізації заволодіння військовим майном, вчинене військовослужбовцем шляхом зловживання службовим становищем, а також досвіду держав-членів ЄС в частині законодавчого регулювання відповідальності за цей акт суспільно небезпечної поведінки.

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 27.02.2026).
2. Судова статистика // Державна судова адміністрація України: офіційний вебсайт. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 27.02.2026).
3. Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Окремі напрямки протидії колабораційній діяльності // Правове забезпечення євроінтеграції: загальноправовий та галузевий аспекти : кол. монографія. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. С. 79–102.
4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət məəcəlləsi. URL : <https://e-qanun.az/framework/46947> (дата звернення: 27.02.2026).
5. Հայաստանի Հանրապետության Բրեսկան: Ընդունված է 2003 թվականի ապրիլի 18-ին. URL : <https://www.arlis.am/hy/acts/22625> (дата звернення: 27.02.2026).
6. Հայաստանի Հանրապետության Բրեսկան: ընդունվել է 2021 թվականի մայիսի 27-ին. URL : <https://www.arlis.am/hy/acts/153080> (дата звернення: 27.02.2026).
7. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი: საქართველოს კანონი 22.07.1999წ // საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე: ვებგვერდი. URL : <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=248> (дата звернення: 27.02.2026).

Андрій ЗАЦАРНИЙ

аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

РОЛЬ СИСТЕМАТИЧНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У контексті функціонування правового режиму воєнного стану значення систематичності як ключової характеристики складу кримінального правопорушення в кримінальному праві України істотно зростає. Це зумовлено тим, що повторюваність протиправної поведінки набуває особливої суспільної небезпечності, оскільки безпосередньо впливає на забезпечення громадської безпеки, обороноздатності держави та стабільності суспільних відносин. Воєнний стан спричиняє суттєві зміни криміногенної ситуації, зокрема збільшення випадків систематичних правопорушень, що порушують громадський порядок, власність, порядок несення служби, а також сприяють поширенню домашнього насильства, соціальної напруги й міграції населення.

Однак чинне кримінальне законодавство України досі не встановлює універсального нормативного визначення поняття систематичності, що за умов воєнного стану створює додаткові труднощі у сфері правозастосування. Це особливо проявляється при оцінці повторюваних дій, скоєних у короткі часові проміжки або за змінених соціально-правових обставин. Відсутність уніфікованих критеріїв для визначення систематичності може призводити як до надмірної криміналізації окремих форм поведінки, так і до помилкового заниження ступеню їх суспільної небезпечності.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у розробленні єдиного підходу до трактування систематичності з урахуванням специфіки правового режиму воєнного стану.

Актуальність дослідження зумовлена також потребою забезпечення принципу правової визначеності та передбачуваності норм кримінального права, що відповідає стандартам, встановленим у практиці Європейського суду з прав людини. Чітке розмежування між систематичністю та суміжними поняттями – повторністю, продовжуваним кримінальним правопорушенням і рецидивом – є надзвичайно важливим для правильної кваліфікації діяння, визначення моменту завершення правопорушення та забезпечення дотримання принципу законності.

У чинному Кримінальному кодексі України [1] систематичність застосовується як кваліфікуюча або конструктивна ознака низки складів злочинів, де це поняття має різне